

**PER MIRAR ENDAVANT,
LA MEVA PART DE VERITAT**

Antoni Castells

Cercle d'Economia
Barcelona, 29 de juny 2011

La meva part de veritat

Un temps de silenci

Quan el 29 de desembre de l'any passat, vaig deixar el govern de Catalunya, em vaig imposar un temps de silenci, que les circumstàncies han volgut que fos exactament de sis mesos, dia per dia. Bé, les circumstàncies i també el Cercle, tot s'ha de dir, que va tenir l'amabilitat de convidar-me a fer aquesta conferència precisament avui, 29 de juny, dia de Sant Pau i Sant Pere.

Durant aquests mesos, he optat per guardar silenci. En ocasions, els gestos compten més que les paraules. Fa temps que vaig arribar a la conclusió que hi ha situacions en que el millor que es pot fer és fer cas d'aquella frase que en unes circumstàncies determinades, que ara no venen al cas, va pronunciar el general De Gaulle, citant Alfred de Vigny i que diu "seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse". Bé, doncs, aquest ha estat un d'aquells moments en que m'ha semblat que l'única resposta digna era el silenci.

Guardar silenci. Això és el que he fet durant aquests mesos. Ha estat una opció molt conscient i deliberada. També difícil, perquè en alguns moments he hagut de fer vertaders esforços per resistir la temptació de contestar, davant de la desmesura i de la distorsió de la realitat que projectaven algunes de les afirmacions injustes i infundades, i molt sovint amb un sabor revengista que a mi sempre m'ha disgustat, que s'han fet sobre el llegat que va deixar el govern anterior, especialment en relació a la situació financera de la Generalitat.

Però crec que és el que havia de fer. Per dignitat i per responsabilitat institucional. Perquè després de set anys en primera fila és convenient una pausa. Per no contribuir a magnificar encara més l'espectacle deplorable de situar les finances de la Generalitat en el focus de l'alarma de tot el món, situació que només podia tenir uns grans perjudicats, que són la pròpia institució i la solvència del país. I també, perquè l'experiència m'ha ensenyat que quan es respon al soroll amb el soroll el que en surt no és la llum, sinó més soroll. Les coses han de tenir resposta en el moment més apropiat, i aquest moment sempre acaba arribant.

Passats els mesos, deixades suficientment endarrere les eleccions autonòmiques i espero que calmades una mica les emocions dels moments inicials del nou govern de la Generalitat, crec que ha arribat el moment de dir algunes coses. Parlo per explicar el llegat que assumeixo (per exercir, si volen, un cert 'dret d'inventari'). Naturalment, per posar els punts sobre les is respecte

a moltes de les afirmacions que s'han fet; i per evitar que el meu silenci pugui ser interpretat com una acceptació tàcita d'algunes de les crítiques i acusacions que s'han formulat. Que quedi clar que, en fer-ho, no em mou cap afany d'obrir polèmiques ni d'iniciar batalles de cap tipus. Al contrari, voldria que les meves paraules servissin per asserenar el debat polític, tractant d'explicar, això sí, 'la meva part de veritat'.

La realitat del llegat financer del govern d'Entesa

La política que al llarg d'aquests mesos ha adoptat l'actual govern de la Generalitat i els partits que li donen suport respecte el llegat del govern anterior i la gravetat de la situació financera que s'ha trobat, crec que és contrària a la realitat de les dades, impròpia del comportament institucional que cabria esperar d'un govern i completament contraproduent des del punt de vista dels interessos del país. Haig de dir, en honor a la veritat, que aquesta actitud ha tingut les honroses i significatives excepcions del President Pujol, a qui vull agrair públicament les paraules que va tenir respecte la meva persona, i del conseller Andreu Mas-Colell.

El primer que voldria deixar clar és la total transparència, rigor i col·laboració institucional amb que van actuar els responsables de l'anterior govern en el moment del traspàs de funcions, per tal de proporcionar al govern entrant tota la informació disponible sobre la situació de les finances de la Generalitat.

Crec que no hauria de perdre-hi ni un segon en aquest tema, perquè els que em coneixen saben que, precisament, he fet del rigor, l'exemplaritat i la transparència gairebé una qüestió de principi. Ho saben els que em coneixen i, el que és més important, em sembla que el meu equip i jo mateix tenim dret a dir que hi ha tota una trajectòria que ens avala. Mentre vam exercir les nostres responsabilitats al front de la conselleria d'Economia i Finances, i fins l'últim dia, en el moment del traspàs de funcions,

Però haig de fer-ho, perquè de manera més explícita o més soterrada, alguns s'han dedicat a alimentar la idea que el govern anterior no va proporcionar tota la informació o la va donar intencionadament de manera incorrecta. I de totes les insinuacions que s'han fet, aquesta és probablement la més insidiosa i malintencionada i no faria bé si la deixés passar. I especialment vull afirmar amb tota rotunditat que en el moment del traspàs de funcions, el govern sortint va proporcionar al govern entrant informació completa, exhaustiva i rigorosa sobre l'estat de les finances de la Generalitat, com ho poden acreditar tots els que van participar, en un costat i l'altre de la taula, en aquell procés.

Ho va fer amb l'informe (*Nota sobre la situació financera de la Generalitat de Catalunya*) que va ser donat a conèixer públicament, amb les notes reservades lliurades al President Mas i al conseller Mas-Colell, pel President Montilla i per mi mateix, respectivament, així com, evidentment, amb tota la documentació que es va proporcionar als nous responsables d'aquesta matèria en les reunions mantingudes amb els responsables del govern sortint.

Aquesta informació contenia, entre altres qüestions, una previsió del dèficit de l'exercici 2010. Necessàriament havia de ser una previsió, perquè el traspàs es va fer el mes de desembre, abans del tancament de l'exercici, i com és perfectament sabut, les dades definitives no es tenen fins entrat l'exercici 2011, i especialment les dades consolidades del conjunt del sector públic no es poden conèixer fins que no es disposa de les dades de tancament de les empreses i altres entitats que s'han d'incloure a efectes del SEC-95.

De fet, en el moment d'elaborar l'informe al que m'he referit, només es disposava de dades d'execució parcials. Les del mes de juny (que són les que el govern de l'Estat va proporcionar al Consejo de Política Fiscal y Financiera, en la sessió del dia 24 de novembre de 2010), així com les dades d'execució dels mesos de setembre i novembre (darreres disponibles en el moment del traspàs de funcions) proporcionaven un nivell de dèficit relativament reduït i en línia amb el compliment de l'objectiu del 2,4% del PIB previst per a l'exercici 2010 (en concret, 1,18% del PIB el mes de juny, 1,75% el mes de setembre i 1,97% el mes de novembre).

Ara bé, sabedors com érem que al tancament de l'exercici es produiria una desviació significativa respecte d'aquest objectiu, i precisament per tal d'evitar que aquestes dades d'execució parcials podessin induir a una imatge inexacta de la realitat, el govern sortint va voler incloure en l'informe proporcionat en el moment del traspàs (i en les notes reservades abans esmentades) una previsió del tancament de l'exercici en la que s'indicava clarament que en el dèficit definitiu es produiria una desviació d'entorn d'un punt del PIB respecte l'objectiu previst.

Vull deixar-ho clar, perquè al llarg d'aquests mesos s'han realitzat afirmacions absolutament inexactes, quan no clarament tergiversades, respecte d'aquest punt. L'altra dia encara vaig escoltar una persona que hauria d'estar ben informada (una personalitat pública, que ha exercit altes responsabilitats) afirmant que el govern anterior va dir que el dèficit era de 2.000 milions d'euros, quan en realitat ha estat de més de 7.000. És una falsedat total. El dèficit hauria d'haver estat de 4.800 milions d'euros (el 2,4% del PIB) i nosaltres vam

fer una previsió que el situava per sobre de 7.000 (entorn de 7.200; i després, segons les darreres estimacions, sembla que es pot situar entorn dels 7.600).

El mateix succeeix amb una informació que també he vist que anava apareixent recurrentment i que pretén que el govern, i jo mateix, vam donar una informació incorrecta al Consejo de Política Fiscal y Financiera, sobre la realitat del dèficit de la Generalitat. I de nou es tracta d'una afirmació completament tergiversada que haig de desmentir amb tota rotunditat. La realitat, com he assenyalat fa un moment, és que en la reunió del Consejo de Política Fiscal y Financiera del dia 24 de novembre de l'any 2010, el govern de l'Estat, no el de la Generalitat, va donar compte de l'estat d'execució dels pressupostos de totes les CCAA al mes de juny. I el mes de juny, certament, s'estava complint satisfactòriament l'objectiu de dèficit. Aquesta és la realitat.

I precisament, perquè les dades de liquidació parcial donaven aquests resultats, i perquè ningú no es cridés a engany, preveient que al final de l'exercici hi hauria una desviació, i significativa, de l'objectiu de dèficit, vam voler fer la previsió corresponent i assenyalar-ho clarament en l'informe de traspàs de funcions. Mirin si n'és de diferent la història de com alguns l'han volguda explicar.

De manera, que aquests són els fets: vam posar totes les cartes sobre la taula, vam proporcionar tota la informació de que disposàvem i vam col·laborar en tot el que vam poder. I els responsables del nou govern en aquesta matèria poden acreditar-ho. Si no, com es pensen que el nou govern, en només quatre dies (i amb el cap d'any pel mig) hauria pogut conèixer la realitat de les finances de la Generalitat. El que no vam fer, evidentment, és crear alarmisme ni fer un espectacle amb aquestes dades.

No és cert que el dèficit sigui degut al descontrol de la despesa, sinó a la recessió i la caiguda d'ingressos

Aclarit aquest punt, que per a mi resulta especialment sensible, perquè afecta l'honestedat, la transparència i la lleialtat institucional, que són qüestions sobre les que no hi ha d'haver equívocs ni ombres de cap mena, em permetran que entri en el que és un aspecte central de la meva exposició.

I aquest és el següent. El missatge bàsic que s'ha volgut transmetre és que Catalunya té un dèficit (i un endeutament, que n'és la conseqüència directa) absolutament exorbitant, molt superior al de qualsevol altra administració, i que aquesta situació s'ha produït com a resultat directe i gairebé exclusiu de la pèssima gestió del govern anterior, que va ser incapaç de controlar la despesa;

i en alguns casos, s'afegeix, també com a resultat d'un molt mal sistema de finançament que, com és sabut, va ser negociat i acordat per l'anterior govern.

Tanmateix, aquest és un plantejament profundament erroni, injust i contraproduent. En primer lloc, perquè el dèficit es produeix molt fonamentalment i substancialment perquè la recessió (una recessió com no havíem tingut en setanta anys) provoca una caiguda absolutament excepcional dels ingressos. Aquesta és la realitat dels fets i no altra. I la prova és que això ha succeït aquí i a molts altres països i també en els governs d'àmbit similar al nostre (en el nostre cas, a més, agreujat per l'especial impacte de l'ensorrament dels impostos vinculats al cycle immobiliari). Només cal mirar la situació dels *Länder* alemanys (alguns d'ells amb un nivell de deute que multiplica gairebé per set el que puguem tenir a Catalunya) o del estats americans (amb Califòrnia al capdavant). I suposo que ningú pretindrà que el que ha passat en aquests indrets és també responsabilitat del govern tripartit.

No ens enganyem, i intentem que no es faci demagògia en aquest punt: el dèficit no es produeix pel desgavell i el descontrol de la despesa, sinó per l'ensorrament dels ingressos, i l'ensorrament dels ingressos per la recessió. Els oferiré algunes dades especialment il·lustratives. L'any 2010 el dèficit haurà augmentat entre 2.500M€ (primera estimació) i 2.900M€ (xifres provisionals de la IGAE) respecte l'any 2009; doncs bé, els ingressos no finalistes van caure en 2.900M€ (fonamentalment per l'ensorrament de les bestretes i altres recursos procedents de l'Estat). És a dir, tot el major dèficit (en la seva estimació més elevada) és explicable per aquesta sola raó, per la caiguda dels ingressos. Com reconeix, d'altra banda, el propi govern actual, quan en el document de presentació dels pressupostos per aquest any assenyala que els ingressos (no financers) de la Generalitat de l'any 2010 se situen a nivells propers a l'any 2006 i destaca la fortíssima pèrdua d'ingressos que s'ha produït entre 2009 i 2010.

Contemplat des d'un altre angle, també és atribuïble a aquest mateix motiu tota la desviació del dèficit de l'any 2010. L'objectiu de dèficit era del 2,4% del PIB (entorn de 4.800M€) i el dèficit real haurà estat superior a aquesta xifra (en l'estimació més elevada) en 2.800M€. Menys, per tant, fins i tot, que els menors ingressos de l'any 2010 respecte el 2009.

No sé si som del tot conscients de l'impacte de la crisi sobre els ingressos de la Generalitat. Pensin que només la recaptació en concepte de l'Impost de Transmissions Patrimonials va passar d'una quantia propera als 4.000M€ l'any 2006 (que és l'any en que es produeix el màxim) a una quantia d'uns 1.400M€ els anys 2009 o 2010. És a dir, de l'augment del dèficit podem adjudicar ni més

ni menys que 2.600M€ a aquesta sola raó. I això que no estem parlant de la principal font d'ingressos del nostre pressupost. Són més importants, per suposat, l'IRPF o l'IVA. Però en aquell moment, l'any 2006, sense ser el més important, l'ITP representava entorn d'un 20% del total (ara ja no, està clar). I si un ingrés que representa un 20% del total cau en un 65%, això sol té un impacte del 13% (13%!) sobre els recursos totals de la Generalitat. De manera que està ben clara la causa del dèficit: la recessió i l'esclat de la bombolla immobiliària.

Em permetran que, a propòsit d'aquest punt, faci un breu parèntesi, que intentaré que no m'aparti massa de la línia argumental que tracto de seguir, per fer dos brevíssims comentaris. El primer és que el tercer trimestre de l'any 2007 (any que, recordem-ho, vam créixer encara a una taxa del 3,6%-3,8%) ja vam detectar que Transmissions començava a fluixejar (un dia, devia ser del mes d'octubre, em va venir a veure el Secretari General, Sr. Martí Carnicer, i em va dir: "l'Interventor em diu que Transmissions ha anat malament el tercer trimestre") i immediatament vam adoptar mesures per bloquejar determinades partides per evitar l'impacte sobre el pressupost. I el segon comentari, que donaria molt de sí, però que només l'apunto, és que la importància de Transmissions demostra l'extrema fragilitat del nostre finançament. D'alguna manera, teníem una malaltia crònica (el sistema de finançament anterior) que quedava emmascarada pels rendiments fiscals que proporcionava la bombolla immobiliària, i quan aquesta bombolla va rebentar, la malaltia crònica va esdevenir una malaltia aguda.

No és cert que el dèficit de la Generalitat sigui excepcional i superior al de qualsevol altra administració

Tanco aquest parèntesi, que m'he permès fer a propòsit de l'Impost de Transmissions Patrimonials. Els deia que les dades desmenteixen clarament que el dèficit de la Generalitat s'hagi produït fonamentalment pel descontrol de la despesa, sinó que ha estat provocat per la recessió i la conseqüent caiguda d'ingressos. Però tampoc no és cert, en segon lloc, que el dèficit de la Generalitat sigui excepcional i superior al de qualsevol altra administració. Això no és veritat. Les últimes dades liquidades que tenim són les del 2009. Doncs, bé, l'any 2009 la Generalitat no va ser, ni de bon tros, la comunitat autònoma amb més dèficit. Va ser la vuitena (és a dir, set van tenir-lo més elevat), i la tretzena, si tenim en compte la liquidació definitiva del sistema de finançament. És a dir, dotze CCAA presentaven un dèficit més elevat i només quatre un dèficit inferior al de la Generalitat.

I el dèficit de l'any 2010, un cop realitzada aquesta liquidació definitiva (que és la que val a efectes de la comptabilitat nacional), acabarà sent inferior al del 2009, perquè mentre que aquest any 2009 el joc de les bestretes ens va afavorir (ens van donar més, a la Generalitat i a totes les CCAA, del que tocava i la liquidació definitiva va ser a retornar), l'any 2010 ha passat al revés (les bestretes han quedat per sota del que realment corresponia i la liquidació definitiva serà positiva, a rebre).

És a dir, l'any 2010 l'Estat va fer unes previsions molt a la baixa i la recaptació real ha estat més elevada que les previsions. Per això, l'Estat ha pogut dir que ha fet un dèficit inferior al previst. Ell sí, però les CCAA no, perquè han cobrat segons les previsions. Però feta la correcció, en la liquidació definitiva (insisteixo, la que val a efectes de comptabilitat nacional), hi haurà un ajustament a la baixa del dèficit, que passarà d'aquest 3,8%-3,9% en que ara es calcula segons l'estimació més elevada, a una xifra que estarà entorn del 3,4%-3,5%. És a dir, un cop ajustat amb la liquidació definitiva del model de finançament, el dèficit liquidat final del 2010 (aquest sobre el que s'ha fet tant soroll) serà inferior al del 2009.

Per cert, la desviació que s'haurà produït l'any 2010 (aquest 1,3% o 1,4% del PIB) és molt similar a la que conté el pressupost per a l'any 2011 que acaba de presentar al Parlament l'actual govern, que hauria de tenir un dèficit màxim de l'1,3% del PIB, i com és sabut, ja ha anunciat que incomplirà aquest objectiu, amb un dèficit que serà, segons la previsió, del 2,66% del PIB. És a dir, una desviació de l'1,36% del PIB.

I jo em pregunto: és que potser és més gran la virtut del que peca, havent advertit que pecarà, que no la del que, encara que s'esforça per evitar-ho, acaba pecant?

I que consti que hi ha raons per entendre aquesta desviació. Per exemple, l'incompliment per part de l'Estat a l'hora de fer efectiu el Fons de Competitivitat. El que no em sembla tan correcte és que els mateixos que ara manifesten que faran una desviació de l'1,36%, i que la presenten gairebé com una mostra de virtut, fermesa i realisme, hagin carregat les tintes de la manera com ho han fet contra l'anterior govern per haver incorregut, finalment, en una desviació similar.

De manera que, per recapitular, primer, no és cert que el dèficit de la Generalitat sigui superior al de les altres CCAA. No ho va ser el 2009, i quan tinguem les dades definitives i de totes les CCAA, certificades per la Intervenció General de l'Estat (que serà cap el mes de setembre o d'octubre) es podrà

veure que tampoc no ho és l'any 2010. I segon, aquestes dades també demostraran que el dèficit liquidat definitiu, feta la correcció de les bestretes, de l'any 2010 és inferior al del 2009.

Al meu entendre, les dades que els he proporcionat són més que suficients per rebatre el missatge bàsic que des de fa sis mesos, un dia sí i un altre també, es ve proclamant des del govern i amplificant des de determinats mitjans: no és cert que el dèficit de la Generalitat sigui un dèficit estratosfèric, ni pitjor que el d'altres CCAA, ni, sobretot, que la causa fonamental d'aquest dèficit hagi estat el descontrol de la despesa.

Del que poden estar ben segurs és de que, en contra de la imatge que s'ha volgut projectar (de manera completament irresponsable i perjudicial pels interessos del país), la Generalitat de Catalunya no és, ni de lluny, l'administració més incomplidora, ni la que està en pitjor situació financera. I el temps i les dades em donaran la raó. Me l'estan donant ja, sembla, després de les eleccions autonòmiques i municipals del 22 de maig.

El transfons de la crisi i les seves conseqüències en el pressupost

Compte, jo no voldria caure en cap mena de cofoisme, ni pretenc que el govern anterior ho va fer tot de meravella. Seria un neci si ho pretengués. Està clar que a mi m'hauria agradat complir amb l'objectiu de dèficit i que no estic gens satisfet del fet que s'hagi produït una desviació com la que s'ha produït. Com està clar que soc conscient de l'enorme dificultat que té complir amb l'objectiu de dèficit de l'any 2011, en unes circumstàncies econòmiques que, tot i que menys negatives que les d'anys anteriors, continuen sent molt adverses, amb un govern espanyol que no ajuda mai, tot el contrari, i amb uns mercats financers que converteixen en una tasca de dificultat extrema obtenir el finançament que necessitem. I sabent que, tanmateix, no podem fer altra cosa que comprometre'ns a fer el que estigui a les nostres mans per tal d'assolir aquest objectiu de dèficit tan exigent i a presentar plans de reequilibri que siguin sòlids i creïbles.

Poden tenir la seguretat que ningú millor que els que hem tingut responsabilitats de govern podem entendre tot això. Per això demano ponderació i sentit institucional a l'hora de valorar en aquest punt l'acció del govern anterior. Que l'anterior govern va retallar allí on va poder, però que això no va ser suficient per complir amb l'objectiu de dèficit? Sí, és veritat. En canvi, que l'anterior govern va gastar a tort i a dret i d'una manera inconscient i que aquesta és la causa del dèficit? No, és fals i resulta una distorsió absolutament inacceptable de la realitat. I només cal veure totes les mesures adoptades per

fer front a la situació (les primeres, ja a la tardor del 2007, com abans he assenyalat) i constatar que, de fet, l'any 2010 es produeix una contenció de la despesa; insuficient, això sí, per assolir l'objectiu de dèficit.

Crec que no és molt demanar que hi hagi una mica de ponderació i sentit institucional, per comprendre que l'anterior govern va haver de gestionar una situació d'una enorme complexitat, en la que calia fer front a la vegada a l'ensorrament dels ingressos, a la gestió d'unes despeses (les més importants de l'Estat del benestar) indispensables precisament en un moment de crisi i d'augment de l'atur i al mateix temps a uns compromisos de reconducció del dèficit dels que no es podia desentendre. Una situació d'una gran dificultat, com ho és, sens dubte, la situació a la que ha de fer front l'actual govern. I en la que l'actuació pressupostària tenia lloc en un context, amb un transfons, que el govern de la Generalitat no solament no podia ignorar, sinó que tenia l'obligació de tenir molt en compte, i en el que destacaven dos factors.

El primer, no ajudar a acabar d'ensorrar l'activitat econòmica amb una política pressupostària fortament contractiva. Algú pot criticar a la Generalitat per fer els anys 2009 i 2010 el que en aquell moment era la doctrina dominant? Algú ens pot retreure, de veritat, que l'any 2009 (i en part el 2010) en fer el pressupost féssim el que feien tots els països del món i el que recomanaven tots els organismes internacionals, que era no retallar dràsticament la despesa? I compte, no parlo d'adoptar paquets de mesures d'estímul fiscal, que és el que van fer tots els països, perquè el govern de la Generalitat ni podia fer-ho ni li pertocava, però sí de no contribuir en aquell moment a una caiguda encara més forta de l'activitat econòmica.

El segon factor d'aquest transfons era preservar, en la mesura del possible, la cohesió social i evitar la fractura social, és a dir l'esquinçament del país, en un moment en que l'atur creixia de manera exponencial, i esdevenia elevadíssim entre la població immigrant, i es multiplicaven els casos d'exclusió social.

També en aquest punt demano una mica de ponderació i d'objectivitat a l'hora d'analitzar les coses. Només els convido a que es preguntin que hauríem contestat si ara fa deu anys ens haguessin preguntat què succeiria a Catalunya si en un període de temps excepcionalment breu, en cinc anys, rebíem un contingent de més d'un milió d'immigrants. Probablement la resposta més generalitzada hauria estat que el país saltaria pels aires. I ja no els dic si a continuació ens haguéssim tractat d'imaginar que succeiria si ens queia a sobre la pitjor recessió de la que tenim record, que faria, entre altres coses, que la taxa d'atur entre aquests immigrants se situés per damunt del 30%.

No teníem, tots plegats, l'obligació de preservar un bé tan preuat com la pau i la cohesió socials? Tot això ho dic per situar les coses en el seu context. Per recordar el transfons en el que nosaltres vam haver d'adoptar les mesures i el transfons en el que igualment ho ha de fer l'actual govern. Mesures que obliguen a gestionar la complexitat. Perquè és complex, i de vegades hi ha aspectes contradictoris, fer a la vegada allò que cal per fer front a la crisi (que és tractar de tornar a créixer i mantenir cohesionada la societat catalana) i allò que cal fer per reconduir el dèficit públic.

I s'han de fer les dues coses, i a la vegada. I s'han de fer. Per això jo sempre he estat en contra dels fonamentalismes dels dos costats. En contra dels fonamentalistes del dèficit públic, dels que voldrien augmentar sempre la despesa, vingui o no a tomb, de vegades fent servir indegudament com a coartada les polítiques keynesianes, però també en contra dels fonamentalistes del dèficit zero, que voldrien reduir-lo a cops de martell, fent passar el clau per la cabota, de vegades més com a fruit de receptes llibresques, que no com a resultat d'un examen rigorós i objectiu de la realitat. Déu ens lliuri de la classe de dogmatisme que resumeix molt bé famosa frase que diu que "el sueño de la razón engendra monstruos". Perquè el que no podem fer és per curar la malaltia matar la criatura.

Dèficit i model de finançament

Tampoc no és del tot exacte afirmar, com es fa sovint, que tenim el dèficit que tenim per culpa del mal sistema de finançament. Els estats americans i els *Länder* de la RFA tenen dèficit, i en alguns casos pitjor que el nostre, i no tenen un mal sistema de finançament (de fet, moltes vegades els posem de model). I ja no diguem els governs centrals dels estats independents (el de França, o del Regne Unit, o dels Estats Units), que no tenen òbviament un problema de dèficit fiscal (ara no em refereixo al dèficit pressupostari, sinó a l'accepció que hem aconseguit fer famosa de dèficit fiscal, com el que es rep de i el que es paga al govern central) i en canvi tenen un dèficit públic més que considerable. El que sí que tenen, o han tingut, de coincident amb nosaltres, uns i altres, és la recessió i la caiguda d'ingressos, que és el que ha provocat el dèficit.

Compte, tot això amb independència que el sistema de finançament sigui més o menys bo. En aquest punt, hem de fer un esforç per evitar confusions i desllindar l'impacte estructural, tendencial, que pot tenir sobre les finances de la Generalitat un bon o un mal sistema de finançament, dels efectes cíclics, que expliquen que en un moment de recessió, el dèficit pugui augmentar molt ràpidament dos o tres punts, o més. Per entendre'ns, de la mateixa manera que el fet que els comptes de la Generalitat estiguessin pràcticament equilibrats

durant el període 2004-2007 (i fins i tot 2008), no feia bo el sistema de finançament que teníem aleshores (perquè la causa era fonamentalment cíclica, que estàvem creixent molt), el fet que ara hi hagi dèficit no és raó suficient per arribar a la conclusió contrària.

És a dir, el raonament “tenim un dèficit elevat, ergo el sistema de finançament que vam acordar és molt dolent”, és molt efectista, però fals i inconsistent. Vam pactar un model de finançament que en el moment de la seva plena aplicació haurà de donar 3.680M€ addicionals cada any respecte els ingressos que aportava l'anterior model, que l'any 2009 en va proporcionar 2.000M€ i l'any 2010, 2.600M€. Per tant, l'única cosa certa que podem afirmar no és que tenim dèficit públic per culpa del sistema de finançament, sinó que si no haguéssim pactat el model de finançament que vam pactar tindríem un dèficit bastant superior al que tenim (exactament, en cada un dels anys, el que hem tingut, més les quantitats que acabo d'assenyalar).

El comportament del govern de l'Estat

Capítol apart mereix el comportament del Govern de l'Estat. M'acabo de referir al sistema de finançament. Doncs, bé, en relació amb aquest punt, el problema bàsic, des del meu punt de vista, no és que tinguem un mal sistema de finançament, sinó que el govern de l'Estat no el compleixi. És a dir, el que resulta exasperant és la falta de voluntat política del govern central per complir els pactes i els compromisos contrets amb Catalunya. Va passar amb l'Estatut quan la Sentència del Tribunal Constitucional (que semblava com si no anés amb ells) i és el que en bona part està succeint amb el sistema de finançament i en general amb l'actitud que adopta el govern central respecte la situació financera de les CCAA.

Perquè resulta que en alguns casos aquesta situació està provocada pel govern central (per exemple, quan no fa front als pagaments que hauria d'atendre, per tal de reduir el seu dèficit, desplaçant-lo, això sí, a les CCAA), en altres casos qui té la clau per adoptar les mesures necessàries per la seva correcció és el govern central (per exemple, quan per racionalitzar i reconduir determinada despesa caldria modificar normativa bàsica estatal) i a sobre, aquest mateix govern central, sovint posa les CCAA als peus dels cavalls, ajudant a alimentar aquest discurs dominant a Espanya, segons el qual les CCAA són les culpables de tots els mals de l'economia espanyola i ja no diguem de la situació financera de les administracions públiques.

I això sí que resulta inacceptable perquè simplement ni és cert que les CCAA tinguin un dèficit superlatiu, ni encara menys que siguin les principals

responsables del dèficit públic espanyol. L'Estat té un dèficit molt més elevat que el de les CCAA. De l'11,2% sobre el PIB, que era el dèficit del conjunt del sector públic l'any 2009, el 9,2% corresponia a l'Estat i el 2% a les CCAA, i si considerem la liquidació final, tenint en compte el joc de les bestretes, aleshores el dèficit de l'Estat seria del 7,2% i el de les CCAA del 4%. En qualsevol cas, es tracta d'un dèficit clarament per sota, en termes relatius, del que es correspondria amb la importància de la despesa gestionada per les CCAA (que és de més del 50% del total, excloent la seguretat social).

Unes CCAA que han vist com se'ls ensorraven els ingressos (tant o més que a l'Estat pel pes, al qual abans m'he referit, dels impostos procedents de l'activitat immobiliària) i tanmateix havien de continuar prestant unes despeses (sanitat, educació, i serveis socials) que són la part fonamental de l'Estat del benestar i que resulta molt difícil retallar dràsticament, especialment en moments de crisi. Abans ja n'he parlat, de manera que no cal que m'hi estengui més. I en alguns casos, a més, unes despeses derivades d'obligacions establertes per normativa estatal, sense anar acompanyades del finançament apropiat. Bé, per ser exactes, fent recaure aquest finançament sobre les CCAA. El cas més clar és el de la llei de la dependència.

Aquesta és la realitat dels fets, amb tota la diversitat de variants que vostès vulguin. Naturalment, en els temps que corren, una de les més preocupants, i a la que ja m'he referit, és la practicada per l'Estat consistent en desplaçar dèficit a les CCAA, per tal de poder dir que ell compleix. El cas més flagrant és l'incompliment en relació al Fons de Competitivitat de l'any 2010, compromís clar i perfectament lligat en l'acord de finançament, que es va aplicar els anys 2009 i 2010 i que ara, de forma unilateral, l'Estat ha decidit no fer efectiu, amb una interpretació de l'acord, que és simplement un despropòsit, es miri per on es miri. Precisament, el mes de setembre de l'any passat, i a la vista d'aquest incompliment, vaig enviar una carta oficial i registrada a la ministra i vicepresidenta del govern, denunciant aquest fet.

Tot això contribueix a alimentar un discurs que, avui per avui, s'ha convertit en dominant en el conjunt d'Espanya, i que bàsicament consisteix en dir que les CCAA són les culpables de tots els mals (i si es pot singularitzar en Catalunya, per descomptat, encara millor), i que cal posar-les en cintura i acabar amb el 'desgavell autonòmic'. Aquest discurs, que en definitiva voldria que l'etapa de descentralització i Estat de les autonomies no fos més que un parèntesi en la història d'Espanya, ha agafat cada cop més força i significa, al meu entendre, una vertadera revisió involutiva del pacte constitucional. Però, en fi, si continuem per aquesta via obriríem un extens capítol que, si volen, podem deixar per un altre dia.

Compromís i sentit institucional

He dit en començar aquesta conferència que la política que al llarg d'aquests mesos ha adoptat l'actual govern de la Generalitat i els partits que li donen suport respecte el llegat del govern anterior i la gravetat de la situació financera que s'ha trobat, és contrària a la realitat de les dades, impròpia del comportament institucional que cabria esperar d'un govern i completament contraproduent des del punt de vista dels interessos del país.

Deixin-me que els ho digui ben clar: crec que no és bo, ni propi d'un país madur i segur de si mateix, que l'objectiu d'un govern quan arriba al poder sigui fer 'tabula rasa' del que hi havia abans, ni que tots plegats considerem natural i acceptable que el nou govern es dediqui a dinamitar i fer bocins el llegat del govern anterior. I que quedi clar que aquesta afirmació que acabo de fer val per als uns i per als altres.

Dedicar-se amb aquesta fruïció, i gairebé diria que amb caràcter preferent, a l'admirable tasca de destruir el llegat rebut del govern anterior fa mal a la institució i és impropï d'un govern seriós i responsable. És no entendre que el que és realment important és la institució, que ens sobreviu i ens acull, i que l'obra de govern només és gran si serveix per fer més gran la institució. Els governs passen, la institució continua. El que compta és la continuïtat i la fortalesa de la institució. La santa continuïtat, que reclamava l'altre dia Albert Manent, en l'acte en que va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, evocant una de les figures del noucentisme de principis del segle XX. L'important, deixin-m'ho dir així, és el que queda. I quan el govern que arriba pretén que no quedi res de l'obra del govern precedent, quan considera (amb un afany entre adamista i revengista) que tot el que ha trobat és material d'enderroc, quan no hi ha la més mínima ponderació en el judici del que s'ha fet abans, aleshores, per suposat es fa mal al govern anterior i als seus responsables, però, sobretot, es fa mal a la institució i al país.

Perquè la institució és més forta i més gran com més sòlida i fluïda és la continuïtat institucional. És a dir, com més capaços siguem d'assumir el llegat que hem rebut i de fer-lo més gran quan el transmetem als que vindran al darrera. Un país es va construint d'aquesta manera. La cadena institucional està composta per les diferents baules que són cada un dels governs. I dedicar-se a trencar, esclafar i demolir les baules anteriors, és simplement tornar a començar de zero.

La història ens diu, a més, fins a quin punt aquest ha estat un dels mals, una de les patologies, més constants del nostre poble: aquesta pulsó autodestructiva, caïnita, que ens ha portat sempre a haver de tornar a començar de zero. I si la història ens diu fins a quin punt hi ha una propensió a caure-hi, crec que bé fariem en prevenir-nos-en.

És per això que nosaltres, especialment nosaltres, els catalans, no ens ho podem permetre. Algú em podrà dir que això passa a tot arreu. I és veritat que l'espectacle que ens ha ofert la política espanyola aquestes darreres setmanes, després de les eleccions autonòmiques i municipals (especialment a Castilla-La Mancha), amb un Partit Popular disposat a fer saltar pels aires la credibilitat de les institucions i deixar ferida de mort la solvència del país, pot semblar que deixa en poca cosa la comparació que es pugui fer amb qualsevol altra situació.

Però, en primer lloc, haig de subratllar que la primícia de dir, per exemple, que la caixa estava buida, o que no es podria pagar a final de mes, o que les finances estaven en fallida, no la té, per desgràcia, el Partit Popular. Malauradament, altres ja havien fet servir expressions tan irresponsables a casa nostra. I almenys, a Espanya, tot i la brutalitat amb que de vegades s'expressa la política espanyola, hi ha hagut veus que han cridat a la cordura i la responsabilitat. Que han apel·lat a un cert sentit d'estat per no portar el país al precipici. I jo els haig de dir, amb tota la sinceritat, que he trobat a faltar aquestes veus aquí a Catalunya, quan l'artilleria utilitzada per desqualificar l'herència rebuda sobrepassava, i no han estat poques vegades, els límits del que seria raonable..

Però és que, a més, hi ha coses que Espanya es pot permetre i nosaltres no. Durant llargs períodes de la nostra història a nosaltres ens han faltat institucions de govern, i en general de país. I quan les hem tingudes han durat poc (potser és per això, realment, que sovint ens costa tant tenir un cert sentit institucional). Ara hem d'aprendre a servir-les i a consolidar-les. A saber jugar cadascú el seu paper dins del joc institucional. A tenir lleialtat institucional, que significa defensar o criticar el govern, segons la posició de cadascú, però sempre i en tot cas a servir la institució. Com succeeix, en definitiva, en aquells països que ens haurien de servir d'exemple.

Per mirar endavant

En plena crisi

Aquest sentit institucional i de pensar abans que res en el país i els ciutadans, és molt més exigible en un moment com l'actual, quan ens trobem en plena crisi econòmica, sacsejats per la tempesta de la crisi del deute i amb una societat que manifesta amb tota claredat una gran desconfiança respecte la política i els polítics.

Perquè per molt que puguem afirmar que des del primer trimestre de l'any passat (de l'any 2010), vam deixar d'estar en recessió, la veritat és que estem en plena crisi econòmica. Una crisi que es manifesta amb uns nivells d'atur inacceptables, un estancament profund de l'activitat econòmica (amb un vertader ensorrament del consum intern) i uns desequilibris persistents que està costant molt i molt eliminar.

Ara ens cal recuperar competitivitat i tornar a créixer. I fer-ho en un context en el que és imprescindible corregir aquests desequilibris bàsics i en el que no disposem dels instruments als que recorriem habitualment quan calia recuperar competitivitat; i caracteritzat, a més, per d'una duríssima competència internacional.

Perquè el cert és que la integració en la zona euro, encert indiscutible que ens ha permès entre altres coses gaudir d'una llarga etapa de creixement, també és evident que ha alimentat alguns desequilibris molt forts, que mai haurien arribat a assolir la magnitud que han assolit si no haguéssim estat dins de l'àrea de la moneda única. Aquests desequilibris, d'altra banda complementaris, són, per un costat, un nivell d'endeutament elevadíssim (bàsicament privat i en bona part procedent de l'exterior). Endeutament al que s'ha arribat gràcies a una llarga etapa de tipus d'interès molt reduïts i a un fracàs clamorós dels mercats a l'hora de valorar el risc (tothom que s'endeutava en euros, fos o no solvent, pagava els mateixos tipus d'interès i mereixia el mateix ràting de les empreses de qualificació). I per un altre costat, segon desequilibri, un dèficit per compte corrent, que va arribar al 10% del PIB, també absolutament desmesurat. Desequilibris òbviament complementaris (en part, un porta a l'altre), i òbviament també, lligats estretament a la bombolla immobiliària, que és la que alimentava en bona mesura aquest endeutament.

Em sembla inqüestionable que aquests desequilibris mai haguessin arribat a tenir aquesta magnitud si no haguéssim estat a la zona euro, perquè les

senyals d'alarma (en forma dels tipus d'interès que els creditors haguessin exigit a l'endeutament en pessetes i de les pressions sobre el tipus de canvi) s'haguessin disparat molt abans. I també sembla clar que tots plegats no acabàvem de ser conscients de fins a quin punt, mancants aquestes senyals d'alarma, havíem d'estar molt més vigilants a l'evolució d'aquests desequilibris. En qualsevol cas, el que és inqüestionable, des del meu punt de vista, és que l'experiència d'aquest episodi ens parla d'un fracàs clamorós dels mercats (a l'hora d'avaluar els riscos) i dels reguladors (govern i supervisors) a l'hora de prevenir i corregir aquests desequilibris.

En tot cas, aquesta és la situació. Els desequilibris existeixen i està costant molt corregir-los. Per exemple, és força preocupant que després d'una recessió com la que hem tingut i amb una economia encara pràcticament estancada continuem tenint un dèficit exterior del 4,5% del PIB. Això no havia succeït mai. En el passat, devaluàvem i com a màxim després de tres anys de recessió, o de forta desaceleració del creixement de l'economia, s'aconseguia l'equilibri o el superàvit.

Però el fet és que aquí és on som. Tenim els desequilibris, cal corregir-los. I per fer-ho, cal avançar, i a la vegada, en dues direccions: recuperar la competitivitat i tornar a créixer. Les dues coses. Abans, quan no estàvem a l'euro, el mètode clàssic per recuperar competitivitat era devaluar. La devaluació suposa un ajustament dràstic i generalitzat de costos i preus respecte a l'exterior. Significa esdevenir més pobres en les monedes respecte a les que devaluem. És un tractament que no resol el problema de fons, però que permet sortir de la fase aguda de la malaltia. És el que han fet alguns dels països europeus externs a la zona euro i de moment (després d'un ajustament molt sever) tornen a créixer.

Ara no podem recórrer a aquest expedient. Per sort, si vostès volen, perquè no deixava de ser una forma artificial de sortir del mal pas, si no s'abordaven els problemes de fons. Però permetia anar tirant. És com donar un antitèrmic quan hi ha una infecció. No cura la infecció, però baixa la febrada. Ara el que no podem fer és anar tirant, no hi ha antitèrmic. De manera que o curem la infecció o morim de la febrada.

És per això que si volem evitar que l'ajustament es produeixi per la via de la destrucció dramàtica d'activitat econòmica i d'ocupació, que és el que està succeint (perquè en euros l'economia espanyola és menys competitiva que altres economies), l'única alternativa possible per recuperar la competitivitat és fer un ajustament seriós per acceptar que som més pobres (l'ajustament nominal que abans fèiem amb una devaluació, ara ha de ser un ajustament en

termes reals), i això vol dir sacrificis, i a la vegada reformes radicals que ens permetin millorar la productivitat i la competitivitat (és a dir, la relació productivitat/costos).

Aquesta és l'alternativa real a la que estem confrontats, no ens enganyem. La qüestió és si som capaços de fer un ajustament clar i decidit i tornar a créixer; o bé ens instal·lem en una llarga etapa d'estancament, de marasme, amb taxes de creixement molt febles i amb un ajustament interminable, al final del qual ens adonarem que ens hem menjat bona part del capital acumulat al llarg d'aquests anys de creixement, que és el que ja està començant a succeir. Aquesta és l'alternativa, i no cal que els digui quina és l'opció per la que m'inclino de forma decidida.

De manera que ajustament i reformes, sí. I això implica sacrificis per part de tothom. L'ajustament s'ha de fer a tot arreu, també al sector públic, on l'objectiu de reducció del dèficit públic és irrenunciable.

La incidència decisiva del context europeu

Dos objectius: creixement i reducció del dèficit públic

En aquest punt, però, em permetran que faci un comentari en relació al context europeu, tant pel que fa referència als compromisos de reducció del dèficit, com a la crisi del deute. Perquè, per molt que fem bé els deures, correm el perill que si la crisi del deute (que, en part, és també la crisi de l'euro, però no són exactament el mateix) no es resol, se'ns acabi emportant per davant.

I el primer que cal fer és distingir entre dos tipus de problemes, que estan entrelaçats, però que són diferents. Un primer és l'opció escollida per la Unió Europea a l'hora de decidir el 'mix' apropiat entre els objectius de reducció del dèficit i de creixement. El segon és la crisi del deute. És evident que aquests dos plànols estan entrelaçats. Primer, perquè en part la crisi del deute procedeix de la desconfiança creixent dels mercats per seguir deixant diners a països que estan fortament endeutats i/o alimenten encara més aquests nivells d'endeutament amb elevats dèficits. I segon, perquè una de les condicions 'sine qua non' per ser rescatat (o per evitar haver de ser-ho) són els severíssims plans de reducció del dèficit establerts per la UE. Però, encara que entrelaçats, es tracta de dos problemes diferents, que se situen en plànols diferents, i que cal analitzar també específicament.

Respecte el primer, sembla clar que pel que fa a aquest punt, Europa i els EUA s'inclinen per dos escoles de pensament diferents. Als EUA hi ha, o hi ha hagut

fins ara, una opció clara pel creixement, encara que això pogués significar incórrer en dèficits elevats. És veritat que economistes tan prestigiosos com Stiglitz i Krugman troben que encara s'ha fet poc, però de fet el 'mainstream' s'ha situat en aquesta posició, incloent personalitats d'una ortodòxia incontestable, com Ben Bernanke, que no va tenir inconvenient en utilitzar tots els instruments monetaris al seu abast per sostenir l'activitat econòmica i en recomanar no tenir presa per reduir el dèficit del pressupost federal. En canvi, Europa, després de la primera reacció, en la que es va veure arrossegada per l'estela d'un clar activisme governamental marcada pels EUA, el FMI i Gordon Brown, així que el govern alemany va agafar el comandament, va optar per un 'mix' clarament diferent, inclinat inequívocament per prioritzar la reducció del dèficit per damunt del creixement. L'altre dia el mateix Krugman sintetitzava de forma molt gràfica aquestes diferències de plantejament, quan deia que les posicions europees feien que, en comparació, el mateix Bernanke semblés un membre de l'ala esquerra del Partit Demòcrata.

Hem de reduir el dèficit, sí, però també hem de tornar a créixer. I de vegades és tal l'entusiasme (proper al dogmatisme) per l'objectiu de reducció del dèficit, que sembla que oblidem una cosa tan evident com que és la recessió la que ha provocat el dèficit i no el dèficit el que ha provocat la recessió. I que la millor i més efectiva forma de reduir el dèficit és tornar a créixer.

Sovint s'invoca la credibilitat davant dels mercats com una raó gairebé definitiva per mostrar determinació en la reducció del dèficit públic. Però cal tenir clar que aquests mateixos mercats que sembla que avui podrien penalitzar la falta de decisió en les mesures de correcció del dèficit, demà ens penalitzarien molt més (ho estan fent ja) si el resultat d'aquestes mesures és deixar l'economia en un estat semivegetatiu. Entre altres coses, perquè els mercats el que valoren per sobre de tot són les perspectives d'un creixement sòlid i sostingut.

Vol dir això que no és important reduir el dèficit i contenir la despesa pública? Per suposat que ho és, i molt. Perquè no ens podem permetre anar inflant els nivells d'endeutament i hipotecant els recursos futurs. I perquè és cert que, ens agradi o no, després de la crisi, no ens podem permetre els nivells de despesa pública que teníem abans.

Però més que proclamar propòsits grandiloqüents i sovint irrealitzables, el que és important és la determinació que es mostri per fixar objectius ambiciosos i realistes i la credibilitat de les mesures proposades per arribar-hi, encara que s'hagi de fer més gradualment. Per això, aquest esforç de reducció del dèficit l'hem de fer tractant que l'impacte contractiu sobre l'economia no acabi portant a un dèficit cíclic addicional més gran que el dèficit estructural que haguem

pogut reduir. I sempre, per descomptat, que no resulti que apliquem una cura de cavall de tal calibre que s'acabi emportant per davant el malalt que figura que hem de curar.

Cal reconèixer que per a les institucions i les autoritats públiques espanyoles (i també per a les catalanes) opinar sobre aquest tema desviant-se el més mínim del que és la doctrina oficial de la Unió Europea és summament delicat. Perquè a Espanya, i a Catalunya, no tenim més remei que complir obedientment les regles del joc, encara que no ens agradin i encara que el tractament que s'apliqui ens pugui semblar desencertat. En tot cas, són els països virtuosos, els que estan bé, els que poden i haurien de qüestionar el que s'està fent. Però si ho fem nosaltres semblarà que són excuses de mal pagador, que les nostres reserves són perquè no acabem d'acceptar els sacrificis que hem de fer i no perquè tinguem una genuïna, i probablement més que raonable, reserva, respecte l'encert de la política que s'està adoptant. Es tracta, és veritat, d'una situació enverinada.

Però jo ara ja no tinc responsabilitats de govern, de manera que em puc permetre dir coses que potser no podria dir si encara fos conseller. De forma que crec que tots plegats tenim la responsabilitat de preguntar-nos si Europa no hauria de trobar un nou equilibri entre aquests dos objectius, que signifiqués un major compromís amb el creixement, sabent que això només es pot fer si es fa a escala europea. Primer, perquè el mercat europeu està fortament integrat i qualsevol país que pretengués actuar individualment pel seu compte es trobaria que els beneficis d'una eventual política expansiva s'escamparien bàsicament als països veïns i en canvi acabaria tenint efectes contraproductius en forma de desequilibris per al país en qüestió. I segon, perquè la situació de cada país és diferent. És a dir, el 'mix' agregat europeu s'hauria d'inclinar més del que ho fa ara per un major creixement, però el 'mix' concret de cada país, no necessàriament.

És per això, que al meu entendre la política de reducció del dèficit s'hauria de fonamentar en tres línies. *Primera*, compromís inequívoc a Catalunya i a Espanya en l'objectiu de reducció del dèficit. S'ha de deixar clar, en aquest sentit, que ni Catalunya ni Espanya, es poden permetre polítiques fiscals expansives i que la reducció del dèficit implica ajustaments en la despesa. *Segona*, aquesta reducció hauria de ser més gradual, flexible i contextualitzada (tenint, en compte, per exemple, el nivell d'endeutament), per evitar que la reducció del dèficit estructural acabi no compensant l'empitjorament del dèficit cíclic. *Tercera*, la Unió Europea en el seu conjunt hauria de dur a terme polítiques més decidides per impulsar el creixement econòmic, especialment

per part d'aquells països que es troben en una posició de consolidació fiscal més que satisfactòria.

La crisi del deute

Pel que fa al segon problema, al meu entendre és el moment d'acceptar que la recepta europea per fer front a la crisi del deute ha fracassat. El preu i la qualificació del deute dels països que han estat rescatats estan molt pitjor que al principi i els ajustaments que se'ls han imposat estan situant les seves economies a un pas del precipici. El tractament no ha funcionat. No solament això, sinó que està a punt de matar el malalt. No ha resolt els problemes de solvència, ni ha aconseguit situar aquests països en una senda de creixement. De manera que Europa té un petit problema, que no s'arregla entossudint-se en l'error.

Ara parlem molt de si cal o no reestructurar el deute grec, com si aquest fos l'únic problema. Aquesta és l'expressió més tumefacte d'un problema de fons, que ara apareix amb tota la seva magnitud i que és el d'una integració monetària incompleta i sense els instruments i els mecanismes de resolució de crisi apropiats, com va subratllar Wolfgang Munchau en les Jornades del Cercle ara fa un mes, en una anàlisi que em va semblar particularment lúcida. Algú va dir en el seu moment que a Europa estàvem intentant una cosa molt difícil, sense massa precedents al món, com era crear una moneda sense Estat. Ara estem veient que o bé avancem de veritat cap a una major integració política, o bé serà molt difícil mantenir la moneda única. De fet, la moneda única és un pas extraordinàriament important cap a la integració política. Significa renunciar, per part dels estats que hi participen, ni més ni menys que a la seva sobirania monetària.

Ara bé, per a que la moneda funcioni, calen algunes coses més: un mercat més integrat i més integració política. Calen dos potes institucionals que ara mateix a Europa o no existeixen o són molt febles: el tresor i el pressupost. És a dir, un tresor europeu, capaç d'emetre eurobons i un pressupost europeu digne d'aquest nom. Això no és que ho digui jo, que tindria una importància realment molt relativa, és que ho diuen veus molt autoritzades, com són la de Jean-Claude Trichet, quan parla d'avançar de veritat cap a un 'fédéralisme budgétaire' o les de l'Institut Bruegel i Paul de Grauwe i bastants altres, quan defensen la necessitat dels eurobons. I naturalment, cal també una major integració del mercat europeu. És a dir, flexibilitzar les normes que fan difícil que el mercat funcioni com a tal i que hi hagi una autèntica mobilitat dels factors, sense la qual els processos d'ajustament són molt més difícils i dolorosos.

És perquè no s'aborden aquests problemes que la crisi del deute grec no té solució en els termes en que està plantejada actualment. Per una banda, és evident que Grècia no està en condicions de fer front a la càrrega financera d'un deute que assoleix ja el 160% del seu PIB, perquè ni en les condicions de tipus d'interès i creixement més favorables, no podria generar el superàvit primari que seria precís. Per tant, la reestructuració sembla inevitable. Però, per altra banda, també és evident que en les actuals condicions, amb una Europa que tarda Déu i ajuda per prendre qualsevol decisió, amb dubtes més que fonamentats sobre fins on està disposada a arribar en el seu recolzament a Grècia o a qualsevol altre país que ho necessiti, el missatge d'una reestructuració (és a dir, per una via o una altra, d'un retorn del deute penalitzador per als creditors), pot tenir conseqüències catastròfiques sobre el propi deute grec (quin creditor estaria disposat a prestar-li a Grècia després d'això?) i per contagi sobre totes les altres monedes que estan a la sala d'espera.

Confiam que d'aquí uns anys, quan mirem endarrera, puguem dir que al final aquesta crisi va esdevenir providencial, perquè va obligar a donar un pas endavant decisiu en la vertebració institucional de la Unió Europea. No seria, ni molt menys, la primera vegada que això succeís. De fet, la història ens diu dues coses: 1) que, des de que als anys cinquanta del segle passat va començar l'extraordinari viatge de la integració europea (el gran projecte dels nostres temps) cada vegada que Europa ha estat al límit de l'abisme, ha sabut trobar la sortida; 2) que només en aquestes situacions crítiques s'han produït avanços significatius.

I la veritat és que al llarg d'aquests anys de crisi, hi ha hagut 'de facto' una transferència de poder cap a les instàncies de la Unió absolutament impensable només pocs mesos abans. Pel meu gust, una transferència de poder massa inclinada cap a les institucions intergovernamentals i massa poc cap a les pròpiament comunitàries (les que haurien de ser l'embrió d'un govern federal europeu), però bé, transferència de poder cap a les instàncies europees, a la fi. Esperem que aquesta vegada succeeixi una cosa semblant, el que passaria, en definitiva, per un missatge inequívoc als mercats del recolzament irreductible de la Unió al deute sobirà dels països que la componen, acompanyat per un pla dràstic en els objectius i gradual en el ritme d'aplicació de reducció del dèficit. Si no és així, em temo que aquesta vegada el retrocés podria ser catastròfic.

L' hora de la política

Tanco aquest parèntesi, crec que justificat perquè resulta impossible abordar el procés d'ajustament i reformes al que hem de fer front, sense tenir en compte aquest context europeu que ens remet a dos punts essencials: com dur a terme la consolidació fiscal sense ensorrar les perspectives de creixement de la nostra economia; i com evitar que el contagi de la crisi del deute acabi fent-nos entrar en un cercle viciós, del que ja ens trobem perillosament a prop.

Ara bé, el que està clar és que difícilment podrem fer front als problemes que tenim al davant, si la política no està a l'alçada. Això afegeix complexitat a la situació, i a tots plegats ens hauria de fer reflexionar sobre fins a quin punt el grau de degradació de la vida pública espanyola, el distanciament alarmant que mostren els ciutadans i la pèssima valoració social de la política i els polítics no és un factor que afegeix dificultat i incideix negativament, i de forma poderosa, en la sortida de la crisi. De fet, els ciutadans expressen una actitud que podria semblar contradictòria: per una banda, reclamen més poder polític davant dels poders econòmics; i per una altra mostren un rebuig total de l'actual funcionament de la política i dels polítics. Podria semblar contradictòria, però no ho és. Reclamen política en majúscules i tenen raó.

Aquesta és, com mai, l' hora de la política. Els factors decisius per sortir de la crisi són factors polítics. A escala espanyola i a escala europea. Sobre els diagnòstics i les receptes del que ens passa, jo crec que bàsicament podríem posar-nos d'acord. Home, sempre hi haurà matisos, o més que matisos, a l' hora de fer les ponderacions dels objectius i valorar la idoneïtat d'aquest o aquell instrument. Però en els aspectes essencials, crec que no és una temeritat dir que hi pot haver un àmplia coincidència. Ara, el que fallen són els factors polítics. I avui, com els deia, aquests factors són més importants que mai.

Fuentes Quintana solia dir (ho vaig recordar fa uns anys en l'acte d'homenatge que li vam fer en aquesta mateixa casa amb motiu de la seva mort) que la política ha de fer possible el que és econòmicament necessari. Sempre em va semblar una visió una mica instrumental de la política, però entenc el que volia dir i li hi he donat la raó moltes vegades. Per exemple, ara.

Perquè els ciutadans només estaran disposats a fer els necessaris sacrificis que impliquen els ajustaments i les reformes, si hi ha projecte, i relat per explicar-lo, si hi ha lideratge que doni confiança i si ha pactes i consensos, que permetin repartir adequadament els sacrificis. I les tres coses són pròpies de l'àmbit essencial i més elevat de la política.

Per a que els que els han de fer acceptin els sacrificis s'han de donar dues condicions: primera, que siguin per un objectiu que val la pena; i segona, que estiguin ben repartits. Sobre aquesta segona condició, no cal estendre-s'hi massa, perquè sembla gairebé òbvia. Els ciutadans saben que hi ha problemes, i que tots hi hem de posar de la nostra part per sortir-ne. Però també tenen la sensació que els principals responsables de la situació no són aquells sobre els que ara més està recaient la càrrega de la crisi. Compte, aquí també crec que ha faltat valentia per dir que innocent, innocent, no ho és ningú. I que tothom ha viscut una mica, o un molt, per sobre de les seves possibilitats. Però és cert que hi ha hagut interessos que hi han induït; i encara és més cert que, ara mateix, també n'està faltant, de coratge, per extreure sense por i amb totes les conseqüències les lliçons d'aquesta crisi i adoptar les mesures apropiades, especialment, en relació als poders financers. En tot cas, les persones estan disposades a fer sacrificis, però no a fer-ne elles i veure que els veïns no en fan; i naturalment a fer-ne, sempre que estiguin ben repartits.

I després, les persones estan disposades a fer sacrificis, i en fan cada dia, però sempre que sigui per tal d'assolir un objectiu que s'ho mereixi. És per això que el projecte és essencial. El projecte i saber-lo explicar. Explicar que val la pena estrènyer-se el cinturó, encara que sigui força, un temps curt, per tornar a créixer i crear ocupació més ràpidament, per fer un país obert, dinàmic i competitiu. Per preservar tot el molt i de bo que hem aconseguit al llarg d'aquests anys. Que és millor això que anar esllanguint-nos irremissiblement al llarg d'un període interminable, al final del qual estarem on érem fa deu o vint anys. Per això crec, que ara és el moment d'un reformisme 'fort'. En el sentit fort de la paraula. Ara no s'hi valen els canvis cosmètics. No s'hi val l'estratègia 'lampedusiana', a la qual tan aficionat és aquest país. Fer veure que canvia tot perquè no canviï res. Si volem preservar l'essencial, cal fer canvis de veritat.

Una condició indispensable per implicar les persones en el projecte és no amagar la veritat, ni la gravetat de la situació. No hi ha res pitjor que dir que fa sol, quan està plovent. Que dir-li a un malalt que està saníssim, quan ell sap que no està bé. Ara bé, a continuació cal explicar que si fem els sacrificis que hem de fer ens en sortirem. El malalt està disposat a fer sacrificis, però li hem de dir que si els fa es curarà. I desgraciadament, en el nostre país, massa sovint s'han incomplert les dues condicions. Se li ha dit al malalt que estava saníssim, quan els símptomes de la malaltia ja eren presents per tot arreu. I després se li ha aplicat el tractament, un tractament molt dur, com si fos una fatalitat, i a més imposada des de fora, sense massa perspectives de curació.

De manera, que calen les dues coses: dir la veritat i no amagar la gravetat de la situació (el 'parler vraie' de Mendés-France); i a la vegada explicar que si fem les coses que hem de fer ens en sortirem. El polític ha de generar confiança i no alarma. Per això detesto aquell estil de fer política que consisteix no en exposar els problemes i explicar com els resoldrem, sinó en crear alarma amb la gravetat dels problemes, per tal de poder després justificar el que no es fa o magnificar la importància del que s'aconsegueix.

Ara he parlat de confiança, i per generar confiança cal lideratge. El lideratge és el fil invisible que uneix el dirigent polític amb una majoria de la societat. És el que fa que aquesta majoria confiï en el dirigent, en el governant, quan aquest li ha de demanar sacrificis, li ha d'explicar veritats incòmodes. Per això, la condició del lideratge només es pot provar en temps de crisi. És molt fàcil aconseguir que els ciutadans confiïn en el dirigent, quan aquest els diu el que volen escoltar. És molt fàcil conduir la nau a grat del passatge quan el mar està tranquil i el vent bufa a favor. El que és difícil és que la gent confiï en el dirigent quan aquest els diu coses que no voldrien escoltar i els demana sacrificis que no voldrien haver de fer. Però sense aquest lideratge no hi ha projecte polític que tiri endavant, ni causa que triomfi. El lideratge és aixecar unes banderes i aconseguir que les segueixin una majoria de la societat. I per a que això sigui possible hi ha d'haver banderes (projecte) i aquest fil invisible de confiança (que només el dona la credibilitat).

Un país que mira endavant

Deia que és l'hora de la política. I ho és especialment a casa nostra. Però de la política en majúscules. De la política que reclamen els ciutadans, o que voldrien i no troben, quan col·loquen la política i els polítics entre les seves principals preocupacions. La política que vol resoldre els problemes i no utilitzar els problemes per atacar els adversaris, la política que pensa abans en el país i els ciutadans que no en els interessos de partit, la política que no té per únic objectiu la crua i simple ocupació de les poltrones de comandament, la política que no té per objectiu empastifar (quan no destruir) l'adversari, sinó combatre'l noblement quan no s'hi està d'acord i col·laborar-hi quan s'hi coincideix.

Tots plegats hauríem de fer un esforç per posar per davant els interessos del país i per arribar a acords per fer front als problemes més importants que tenim, sobretot si, com és el cas, les coincidències en el que és essencial són més grans que les discrepàncies. Sabent també que això inclou, en el terreny de les finances públiques, assolir, i crec que tothom comparteix aquest propòsit, un objectiu de reducció del dèficit molt ambiciós. Que assolir-lo és extremadament

difícil i que només es podrà fer amb una política molt severa de contenció de la despesa pública.

Ho ha de fer l'actual govern; vam haver de fer-ho nosaltres, el govern presidit pel President Montilla, quan vam governar; i hauríem hagut de fer-ho si haguéssim estat al govern. És més, crec que només a partir d'aquestes afirmacions és possible carregar-se de raó per criticar ara l'alarma creada i la falta d'encert demostrada per l'actual govern en la gestió d'aquest procés.

De forma, que quedi clar, que dono la raó als que afirmen que no es poden fer concessions al populisme atacant les mesures de contenció de la despesa. El conseller sap que té el meu suport i faré el que pugui per ajudar-lo.

De cap manera, doncs, faré demagògia en aquest punt. Però resulta que abans se n'ha fet, i molta, atacant injustament l'anterior govern com a responsable únic i exclusiu del dèficit i pràcticament de deixar en fallida les finances de la Generalitat. És més, es segueix tractant de carregar les tintes fent l'anterior govern responsable de tots els mals del país, a la vegada que es fan grans invocacions a la responsabilitat dels partits que en van formar part i se'ls demana el suport gairebé incondicional als pressupostos que presenta l'actual govern. Francament, no crec que aquesta sigui la millor manera d'obtenir aquest suport, si de veritat és això el que es persegueix.

Crec que hauríem de fer un esforç per evitar aquesta dinàmica a la fi tan perjudicial per a tots plegats. I si fos possible, no només l'hauríem d'aturar, sinó que hauríem d'intentar invertir l'escalada de la demagògia per l'escalada de la responsabilitat. En la meua opinió, no hauria de ser tan difícil tractar de posar-se d'acord en tres punts: 1) la constatació de les dificultats objectives a les que ara ha de fer front aquest govern i abans va haver de fer front el govern anterior; 2) el reconeixement de l'esforç realitzat per uns i altres per tractar de redreçar i fer front a la situació; 3) el compromís de posar per davant la solució dels problemes i de treballar plegats, cadascú des del seu lloc, per assolir aquest objectiu. Em sembla que això és el que el país espera d'uns i altres, del govern i de l'oposició. No que es dediquin a tirar-se els plats pel cap, l'oposició tractant de treure avantatge de les dificultats objectives que provoca la crisi, i el govern continuant amb l'obsessió per fer aquest ajustament de comptes en el que està instal·lat, i amb una mentalitat encara més pròpia de partit d'oposició que de partit de govern.

Tant de bo fos possible invertir la dinàmica actual en la línia que apunto. Voldria dir que aquest país comença a aprendre alguna lliçó de la història i que per una vegada la pulsó autodestructiva i les divisions internes han quedat arraconades

davant de la voluntat de treballar plegats pels objectius essencials de país. En fi, si persones com les que avui estan aquí i institucions com la que ens acull poden contribuir-hi, crec que no han de deixar de fer-ho.

I dues últimes qüestions, per acabar. La primera. Alguns s'han passat mesos emplaçant-me a parlar i preguntant-se com és que no envestia davant de cada una de les provocacions. Respecte el meu silenci d'aquests mesos, crec que ja he dit al principi d'aquesta conferència el que havia de dir. Si alguna cosa no he fet mai a la vida és amagar-me. Aquí em tenen i aquí tenen el que opino.

I segona. Vull deixar clar que aquesta conferència no és cap retorn a res. No soc ni seré candidat a res en les properes conteses polítiques. Tinc molt clar i assumit que, en deixar el govern, vaig tancar una etapa de la meva vida, en la que he tingut el màxim honor al que podia aspirar: servir el meu país des del seu govern, tractant de respondre a la confiança dipositada pels ciutadans.

I tampoc no és un retorn, perquè només retornen els que abans se n'han anat. I jo no he fet. Al llarg de la meva vida, mai he deixat de lluitar per les causes en les que crec, i ho continuaré fent, al costat d'aquells que també les comparteixin. És més, de vegades la millor manera de fer-ho és agafant una certa distància.

Avui, en aquesta conferència, els he exposat unes idees i unes preocupacions. I els he convidat a treballar plegats al servei del país i dels nostres ciutadans. Per aquest propòsit, sempre podran comptar amb mi. Per mirar endavant.